

⇒ Hizpide ⇒

Gehiago saldu nahi dute

... saltzaileak baitira. Baina ez horregatik bakarrik. Gehiago saldu nahi dute penaz ikusten dutelako oraindik ere haur eta gazte literaturako salmentak eskoletan agintzen denaren menpe segitzen duela, eta etsipenez ohartzen direlako liburua opari gisa pisua galduz doala. Merkatua murrizta da. Batzuen irudikoz, okerrera egin du azken urteotan. Diotenez urte bolada oso jakin batzuetan salbu, apenas saltzen da ezer. Panorama, hala ere, ez da hain etsigarria. Literatura produktuetan egondako kalitate hobekuntzak gozatzen du egoera. Saltzaileek plazer handiz ikusi dute nola bertako egileen kalitatezko ipuin ilustratuak toki propioa hartuz joan diren, eta nola, pixkanaka bada ere, boladan dauden tituluak eta egileen itzulpenak ohiko bihurtuz joan diren. Eta gehiago, merkantzia eta genero gehiago, nahi dute. Desoreka handia baita oraindik.

Dendetan eskaintzen dena eta erosleak eskuratzen eta eskatzen duena. Bi gauza dira. «Zer dugun eta zer saltzen den ez dira gauza bera», diote liburu-saltzaile gehienek. Eta daude bien arteko koska handi samarra dela. Desoreka horrek helduleku asko izan ditzake. Xabier Etxaniz Erlek jasotako datuen arabera, haur eta gazteentzako euskal literaturak euskarazko argitalpenen % 25 dira. Euskal Herriko ia argitaletxe guztiek kaleratzen dituzte haur eta

gazteentzako lanak, eta egoitza kanpoan duten argitaletxe askok ere bai. Dendak, ordea, portzentaje horretatik gora dabilta, euskal produktuen salmentetan alde handia ateratzen baitio haur eta gazteentzako produkzioak helduentzako literaturari; eta, hala ere, helduentzako eskaintza haur eta gazteentzako baina oparoagoa da.

Desorekaren alderdi «mingarrienetakoa», liburu-dendetako saltzaile gehienen ustez, kopuru eta portzentajeetan baino gehiago euskaraz eta beste hizkuntzetan dagoen eskaintzen arteko aldean datza. Pop-up liburu ikusgarrienak, boladan dauden eta alde guztietatik promozionatzen diren egileen azken lanak, dibulgazio material osatuak, mota guztietako eranskailuak eta destolestean diren azal eta orrialdeak... denetarik iristen zaie gaztelaniaz edo frantsesez. Eta horien aldean, txukuna bai, baina eskasa da euskarazko produkzioa. Dena den, liburu-dendetako apalak, botila guztiak bezalaxe, erdi hutsik daude beti. Edo erdi beteak. Nondik begiratzen zaien.

Liburu-denda, paper-denda, opari-denda

Desoreka horiek ez dituzte denek berdin nozitzen. Liburu-denda non dagoen eta nolakoa den asko esaten du, ez baita gauza bera literatura eta hori baino ez saltzeko bokazioa duen liburu-denda edo atzerriko zigilua daraman

saltoki handia, muturrekoak izan daitezkeen bi egoera aipatzearren. Liburu-denda herri batean edo auzo batean kokatua egon edo hirigunean egon ere arras ezberdina da. Bisita egin diegu zenbait liburu-dendatako saltzaileei, solas egin dugu haiekin jakiteko haur eta gazte literaturen ekoizpenaren azken kate-begiaren gobernua dutenen ikuspegitik merkatua, eskaintzen dena eta eskatzen dena, nola dabilen.

Irurtzunen (Nafarroa), Martxueta liburu-dendako nagusiak, Josune Astizek, argi azaltzen du herri batean liburuak saltzetik bizi nahi duenari gerta dakiokena.

«Hasieran —esan digu Astizek—, erakusleihoan eta ate gainean, liburu-denda dioen kartela jartzen duzu. Denborarekin paper-denda gehitzen diozu. Eta azkenean ez dakit ez ote diodan opari-denda ere jarri beharko.»

Orain dela zazpi urte irakaskuntza utzi eta liburu-denda ireki zuen Astizek.

«Animatu nintzen. Inguruetako liburu-dendekoek esaten zidaten oso zaila zela halako saltoki bat halako herri batean aurrera ateratzea. Horregatik, gertatu den hau ez da ustekabea izan niretzat.»

Gertatu dena da denda geroz eta gutxiago eta jabeak nahi baino askoz gutxiago dabilela literaturaren eta liburuen bueltan.

«Ez da saltzen. Zazpi urteotan ere ikusi dut. Joera aldatu egin da. Gutxira egin du liburuak. Lehen, ohiko oparia zen liburua; orain, berriz...»

Hala, bada, ez dago okerrik esaten bada egun-

kari, aldizkari, diru-zorro, trapuzko hartz txiki, mota askotako zintzilikario, xingola eta apaingarrien artean, Martxuetan liburuak ere saltzen direla. Bost bat metro luze diren bost apal liburu bete ditu jendaurrean Astizek. Hori halako bi da beste salgaiz hornitutako apalategia. Irakur zale baten etxean adina liburu topa genezake hemen, ez askoz gehiago ere; baina Irurtzunen eta inguruko herri txiki askotan dagoen eskaintzarik zabalena da. Eta bakarra.

Apaletan, nahasi samar dago generoa. Xamarren *Euskara jendearen* ondoan Unai Elorriagaren *Vredaman*, Paddy Rekaldereen *Ragga-ragga* dator gaua, eta jarraian Antton Cazabonen *Pirtzina zilborrean*. Dendariak baina, di-da batean topatzen du erosleak eska diezaiokeena. Bestela antolatu beharko luke, gehiago edukiko balu, gehiago salduko balu...

Erosi, gutxi erosten bada, zerk salbatu du Martxueta? Eskolek eta bertako argitaletxeek.

«Hemen, azaldu digu liburu-saltzaileak, eskolak agintzen du. Han zer eskatu, hura saltzen dugu. Eskolarekin harremana badut, eta batzuetan aldez aurretik jakiten dut zer gomendatuko dieten ikasleei».

Aurten, Igor Elortzaren *Margolana* intrigazko istorioa eta Patxi Zubizarretaren *Eztia eta ozpina* izan dira best-sellerrak Irurtzungo liburu-dendan. Hori euskaraz. Gaztelaniaz, Judith Kerren *Cuando Hitler robó el conejo rosa*, Jose María Merinoren

El oro de los sueños, Elvira Lindoren *Manolito on the road* eta..., klasiko bat: *Alicia en el país de las maravillas*.

Bost apal bete liburu. Horien artean, erdia baino gehiago, % 60 inguru, haur eta gazte literaturan sailkatzen direnetakoak, eta horien artean, gehien-gehienak, % 80tik gora, euskaraz. Ez da liburu-saltzailearen apeta hutsa. Bezeroek eskatzen dute. Euskaldun heldu alfabetatuak ez dira asko inguru horietan eta helduen literaturak apenas duen tirarik. Bestela gertatzen da haur eta gazteen artean.

Eta esan dugu argitaletxeen sostengua ere ezinbesteko izan dela Martxuetarentzat. Alfagura-Zubia, Elkar eta Ereinekin aritzen da batik bat Astiz. Katalogoz hautatzen ditu salgai jarri nahi dituen tituluak, eta nobedadeak argitaletxeek bidaltzen dizkiote zuzenki, eskaera ere egin gabe. Saltzen ez dena bueltatzeko urtebeteko epea izaten du. Horri esker eduki ditzake apalategietan nobedadeak. Dena den, denborak erakutsi dio, ekarri eta lehen hiru hilabetetan saltzen ez dena hortxe gelditzen dela, ez duela salmentarik izaten. Argitaletxe handiekin, Santillana eta halakoekin, ez daukala zer eginik dio Astizek, Mantxueta ezin dielako haien exijentziei erantzun.

Stockean ezer gutxi dauka Astizek. Hasteko, horretarako tokirik ere ez du. Liburuak biltegian eduki baino nahiago du erakusleihoa bete. Barruan bost apal horietan biltzen duen guztiaren

erakusgarri, kanpora begira 14 liburu jarrita dauzka guk bisita egin diogunean. Hiztegi bat, argazki-liburu bat, historia-gaiei buruzko best-seller bi, gaztelaniaz, eta gazte-literaturako hiru liburu, gaztelaniaz. Beste zazpiak euskal ekoizpenak dira. Horietatik gehienak irakurle gazteentzako eginak. Hori guztiori eskumuturreko, lepoko, belarritako, hartz eta panpina, karta-joko, disko eta DVDekin batera.

Eskaintzen dena, saltzen dena

Garoa Zarauzko (Gipuzkoa) liburu-dendaren erakusleihoak ere argiro hitz egiten du saltokiaren bokazioaz. Gabonetako kanpaina hasteko hamar bat egun falta dira eta saltzaileak 67 liburu paratuta dauzka beirazko leihoaren atzean. Omar Pamuken bizpahiru lan, Irene Nemirovskyk idatzita utzi eta berriki argia ikusi duen idazlanaren ale bat, Pio Barojaren berrargitarapen bat... Erdia baino gehixeago dira euskaraz, eta euskal haur eta gazte literaturaren barruan sailka daitezkeen artean, bakar bat: Elkar etxeak, Dona Dona

bildumaren barruan, kaleratutako *Begira, begira tradizioaren leihotik*. Proportzio hori, 67tik bat, ez da barrenean aurki daitekeenaren isla, erakusleihoan baino pisu gehixeago hartzen baitu haur-eta gazte-literaturak denda barruko apaletan. Hala ere, ez da salgai dagoen genero guztiaren laurden batera iritsiko.

«Zer daukagun eta zer saltzen dugun, gauza diferenteak dira –azaldu digu Imanol Agirrek, liburu-dendako nagusiak–. Hemen gehien saltzen dena da helduentzako literatura, eta gaztelaniaz. Hori nabarmen.»

Dendan dagoen eskaintza osoaren % 20ren bueltan dabil euskal produkzioa. Kopuru horretatik erdia baino gehiago haur-eta gazteentzako liburuak dira. Haur-eta gazte-literaturaren txokoan –dendaren barrualdean, fondoan, aparteko gelatxo batean baitago sail hori– gehiago da euskarazko produkzioa gaztelaniazkoa baino. Hamarretik zazpi edo zortzi bai.

Eta zer erosten dute gazteek? Bada, Agirrek beste liburu-denda batzuetan esan digutena berresten du:

«Ikastetxeek agintzen dute. Eskoletan eskatzen dutena da hemen gazteentzat saltzen duguna. Eta maiatzetik aurrera leitzeari uzten diote».

Ez da txiripaz izango Agirrek hori esaten duen bitartean gazte bat liburu-dendan sartu eta «Lizardi institutuan eskatu duten hori ba al daukazue?», galdetzea. Izenbururik, egilerik, argitaletxearen izenik zehazteko eskatu beharrik gabe, saltzaileak badaki zertaz ari zaion bezeroa. «Hator bihar, hemen edukiko duk». Eta gero, gure aldera bueltatu eta esan digu: «35 urteko esperientzia ez da alferrikakoa». Nola izango da ba alferrikakoa.

Ikasturte honetan, Aitziber Etxeberriaren *Tango urdina* narrazioa, Anna Gavalderen *35 kilo esperantza* narrazio laburra eta Pako Aristiren *Kcappo* dira gazteek, eskolek aginduta, erosi dituztenak. Eta Dragoiaren orroa, *Kixmi elurpean* eta *Gloria Mundi*.

Gaztelaniazkoen artean, erakargarritasun be-

rezia dute literatura fantastiko arlokoak. Azken aldian batik bat Laura Gallegoren lanak. Knisteen *Kika superbrija* bildumakoak ere arrakastatsu dira gaztelaniaz. Eta euskaraz ere bai, ondo saltzen omen dituzte Kikarenak, baina ez gaztelaniazkoak bezainbeste.

«Klasikoak? Ez, ez dauzkagu, ezta fondoan ere». Klasikoen kutxa hutsik dago.

«Ez da saltzen. Jendeak ez du eskatzen. Saltzekotan haur oso txikientzat egiten dituzten klasiko handien bertsio oso laburtuak, kartoizkoak, liburuxka gogor horietakoak».

Eta biltegia? Fondoan?

«Ezer ez. Tokia behar da gero. Hemen jendarean dagoen guztia. Argitaletxeek urtebete ematen digute saldu ez dena itzultzeko. Hala ere, hasieratik atera ez dena hortxe geldituko da.»

Hogeita hamabost urteko eskarmentu «ez alferrikako» horri etekin pixka bat ateratzeko asmoz, euskal produkzioan egondako aldaketaz egin diogu galde Agirreri. Orain ipuin ilustratuetan lan erakargarriak kaleratzen direla dio eta hori, saltzaile den aldetik eta batik bat liburuak preziatzen dituen irakur zalea den aldetik, gustu handiz hartu duela dio. Eta hala ere...

«Kalandrakoak hasi ziren Amets egiteko liburuak bildumarekin. Ilustrazio eleganteak eta ipuin

politak, bai. Itzulpen lan onak. Baina zer gertatu da? Azken urte honetan bizpahiru baino ez dituzte itzuli. Ez delako saltzen. Pena da.»

Eta hori esan bitartean Rebecca Deutreuerek ilustratutako Edelvives etxearen *Cyrano* edo *Princesas olvidadas* hartzen ditu eskuartean Agirrek. Begira, begira hau...

Itzulpen gehiago

Gehiago. Itzulpen lan gehiago eta liburuez estetikoki gozatzeko genero gehiago nahi dute saltzaileek. Euskal produkzioaren eremuan jarduten duten ilustratzaile onak eta haur-eta gazte-literatura lantzen duten puntako idazleak egon arren, «gutxi iruditzen zaigu». Hala diote Jakintza Gasteizko liburu-dendako nagusiek:

«Beti gehiago eta hobe nahi dugu. Pozgarria da ikustea nola hobetu den, baina oraindik ez da nahikoa».

Ipuin ilustratuak badaude eta duela urte batzuk zeudenen aldean nabarmen hobeak dira, baina oraindik azal biguneko eta grapazko ipuin asko argitaratzen da euskaraz.

«Gertatzen da erosleak liburu eder bat ikusi eta “hau bera nahi dut baina euskaraz” esatea. Eta ez dago. Liburu tridimentsionalak eta destolestean

diren horietakoak, gai jakin batzuen ingurukoak, dibulgaziokoak baina ez zuzenki eskoletan gomen-datzen denarekin lotutakoak, horietakoak nahi izaten ditu jendeak eta euskaraz apenas dagoen ezer.»

Duela urte batzuk dinosaueroak, gero magia eta berriki, piratak. Bada, boladan dauden gaiekin lotuta beste hizkuntzetan argitaratzen den materiala ikusgarria izaten da, eta euskaraz, apenas ezer ez.

Jakintzako apaletan dagoen guztia ondo asko ezagutzen du Maite Arriola dendariak, bere galbahetik pasatakoa baita han salgai dagoena.

«Guretzat gustagarri dena eskaintzen dugu. Bezero berezia da gurea, badaki zer nahi duen eta horregatik ez dugu edozer gauza ekartzen.»

Hamabost urte daramatza lan horretan Arriolak eta jada ezagutzen ditu erosleen tentazioak.

«Ez ditugu inoiz, ia inoiz, bilduma osoak ekartzen. Aurretik aukeraketa bat egiten dugu beti, oso garrantzitsua iruditzen zaigu hori.»

Liburu-dendan salgai dagoen guztiaren % 30aren bueltan ibiliko da haur-eta gazte-literaturako saileko eskaintza. Hortik heren bat da euskarazko produkzioa. Proporzio hori, gutxi gorabehera, bat dator salmentekin, haur eta gazte literaturan saltzen den % 35 inguru baita euskarazko ekoizpena.

Euskarazko produkzioa eskaintza osoaren % 20 da Jakintzan. Eta horretatik, % 80 haur-eta gazte-literatura ekoizpenak dira. Kopuru koxkorra, euskal argitalpenetan haur eta gazteentzako produkzioak duen pisutik (% 25) urrun samar dabilena.

«Eskolek salbatzen dute haur-eta gazte-literatura —dio Arriolak—. Batik bat eskoletan eta euskaltegietan gomendatzen dutena saltzen da. Hortik kanpo eta oso garai jakin batzuetan ez bada, Gabonetan eta halakoetan, ezer gutxi.»

Eta Arriola dago joera azken urteetan beheranzkoa izan dela.

Paul Austerren *Brooklyngo erokeriak* eleberriak ekarri du hizpidea. Arriolaren lankide eta dendako nagusia den Maite Knorrek ez du zalantzarik:

«Hori da behar dena. Auster saldu egiten da. Irakurleak zain edukitzen ditu. Austerren lana gaztelaniaz eta euskaraz aldi berean argitaratzea eta kalitatezko itzulpenak egitea. Hortxe dago gakoa. Mark Haddonena *Txakurrari gauean gertatutako istripu bitxia* ere adibide ona da. Eta hori gazte literatura da».

Saltzaileek itzulpen gehiago nahi dituzte. Erdal jatorritik ekarritako lanen pisua handia izan da azken urteetan haur-eta gazte-literaturan. Joan Mari Torrealdaik Jakingo zuzendariak bildutako datuen arabera, itzulpenen pisua % 65 ingurukoa

izan zen 2002. urtean liburugintzaren alor horretan eta portzentaje hori egonkor samarra da.

«Aldea hainbestekoa da!»

Amaia Alonso Elkar San Prudencio dendako haur eta gazte saileko arduradunak ere itzulpen gehiago nahiko lituzke bere bezeroentzat.

«Zeren gaztetxoengan aldaketa egon da hein handi batean Harry Potterren fenomenoaren ondorioz. Beren gustu eta egile gogokoenak zein diren badakite. Autore jakin baten bila datoz, eta hura gaztelan badago ez dira euskarazko bertsioa noiz aterako den zain gelditzen. Ezta urrik ere.»

Euskaraz salgai ditu Alonsok César Mallorquíren *Shivaren malkoak*, Christopher Paoliniren *Eragon*, Knisterren *Super Kika* bildumakoak... Areago joan nahiko luke saltzaileak. Hain ongi saltzen diren Laura Gallegoren *Memorias de Idhún* eta egile beraren beste batzuk edota *El barco del capitán Escorbuto* gisakoak ere euskaraz nahi lituzke.

«Irakurtzeko eta erabiltzeko, ukitzeko, jolasteko... Begira, dozenaka eranskailu, zabaltzen eta mugitzen diren orrialdeak, destolesteko maketak, leihatiletan ezkutatzen diren irudiak eta testuak... Salbuespenak salbuespen, horrelakorik ez dago

euskaraz. Liburu bereziak eskatzen ditu jendeak. Gaztelan hainbeste gauza dago eta hain gauza erakargarri. Euskaraz, berriz, hain gutxi. Aldea hainbestekoa da! Asko galtzen da, alor hau, haur eta gazteentzako literaturarena zabaldu eta zabaldu ari da. Euskaraz, berriz, produktu xumeak daude.»

Elkar San Prudencio saltokiko sarreran, sabaitik zintzilik dagoen panel batean argi adierazita dago haur eta gazteentzako saila non dagoen: fondoko txokoan, beste liburu-denda askotan bezalaxe. Paretan koloreak bereizten ditu beste ataletatik. Eta dagoen material pilaketak. Saltoki osoaren % 10 bat hartzen du gazteenentzako tokiak.

«Aspaldi gelditu zaigu txiki», dio Alonsok liburu eta jostailu meten artetik burua altxatuta. Gune zabalxeagoa eskertuko luke saltzaileak eta seguruenera baita bezeroek ere, zaila baita txoko horretan liburuak lasai begiratzen egotea. Begiratzen eta ukitzen egote horrek, saltzailearen ustez, badu bere garrantzia.

«Aita-amek esaten didate ez dutela inoiz asmatzen eta ez dutela seme-alabentzat egoki erosten. Opari egiteko eskolan agintzen dietenaren inongo antzik ez duena nahi izaten dute, eta zer dagoen ezagutzeko umek bazterrak nahastu behar dituzte.»

Liburu-denda horretako salmenten % 15-17 haur eta gazteentzako produktuak saltzetik datoz. Haur eta gazteen txokoan dagoen genero guztia-aren % 15 da euskaraz. Gainontzeko sailetan, proportzio hori baino apalagoa da euskarazko produktuena. «Baina dagoen guztia daukagu hemen», dio Alonsok.

«Ez dago gehiagorik. Bezeroek eskatu eskatzen dute, zeren eta ez pentsa hemen self-service-ak funtzionatzen duenik. Niregana etortzen dira aholku eske. Saltzaileen gustuek, beraz, badute garrantzirik. Edonola ere, asko dira liburu erakargarri bat eskuan dutela “hau bera euskaraz nahi dut” esanez hurbiltzen zaizkizunak. Eta gu eskaera horri erantzun ezinik.»

Baionako Elkar Megadenda ere, Gazteizkoan bezalaxe, haur-eta gazte-literaturan euskaraz dagoen «guztia» aurki daiteke. Atal horrek, dendako eskaintza osoaren % 15 da. Gehiago dute frantsesez euskaraz baino; 65-35, frantses ekoizpenaren alde. Euskal produkzioa dendan salgai dagoenaren laurden bat da, gutxi gorabehera.

Euskal produktuen presentzia, baina, handitu egiten da berritasunen artean eta fondoan begiraturaz gero.

«Berritasun guztiak aurkezten ditugu –dio Peio Duhalt, dendako arduradunak– eta garai batzuetan euskarazko produkzioak % 40ko portzentajea hartzen du».

Hala ere, Duhalték zehazten duenez,

«eskaintza eta salmenta bi gauza dira. Haur-eta gazte-literaturaren salmentetan, erdia da euskarazko produkzioa. Dena badugu. Saiatzen gara dena edukitzen. Frantsesez ere asko dugu, nobedade asko dagoelako, baina, gure bezeroagatik, gu espezialistak gara euskal literaturan. Gu gara erreferentzia. Euskal libururik ez da nehon atzematen. Hemengo liburu-dendek handiak dira, Pariskoak eta kanpokoak. Ez dituzte hemengo ekoizpenak saldu nahi, ez da errentagarria».

Haurren atalean dagoena erraz saltzen da Baionako Megadendan. Hamar urtetik gorakoentzako eskaintzak, aldiz, ez du hainbesteko arrakastarik. Hizkuntza arazo bat dela dio Duhalték.

«Gaztetxoek ez dute plazerik hartzen euskaraz irakurketan. Hori esatea noski ez da zientifikoa, hemen pozik ez dagoenaren komentarioa entzuten baitugu beti eta ez asebeteta joan denarena. Guri esaten digute nekez irakurtzen dutela euskarazko hiztegiagatik. Harry Potter ateratzen da bi hizkuntzetan, baina hemen gehienek irakurtzen dute frantsesez.»

Azken urteotan, euskal produkzioari egiten zaion harrerak hobera egin duela dio Duhalték.

«Emendatuz doa merkatua. Ez da igoera handia, baina joera goranzkoa da.»

Hala ere, saltzaile den aldetik, ikusi du tira duena «produktu distiratsua» dela, ekoizpen ikusgarria. Eta halakorik euskaraz oso gutxi dira.

Derrigor leitu, derrigor erosi

Gehiago? Itzulpen eta eskaintza gehiago? Zailantzak ditu Nekane Bereziartua Durangoko Hitz liburu-dendako nagusiak. Aurreko 31 urteetan aritu da liburuak saltzen Bereziartua. Ondo daki zertaz ari den.

«Lehen ez zegoen ezer, baina estimatzen zen zegoena. Orain beste joera batzuk daude. Irakurtzea agintzen diete eskolan haurrei eta baliteke lehen baino gehiago irakurtzea, baina ez dakit bidea hori ote den.»

Eskaintza, eskaintza eskasa, ez da arazoa, haren iritziz. Alderantziz, akaso.

«Urte batzuetatik hona nabarmen gora egin du. Niri ernegua ematen dit hainbeste aukera eduki eta jendea konforme ez egoteak. Haurrak eta gazteak aukeratu, zer aukeratzin dute? Badaude zintzo etorri eta zer dagoen ikusten dutenak. Nik eskura daukat den-dena umek liburuak ikus ditzaten. Badaude batzuk jarraipentxo bat egiten dutenak, baina zenbat? Lauzpabost. Gauza batzuk gustuz egin behar dira. Derrigortu egiten da eskolatik eta ez dakit ba... derrigor egin behar den horretatik gustua hartzea gaitz izango da. Eta komentarioak entzuten diezu, hau txapa bat dela eta bestea jasan ezina dela. Ama batek esaten zidan alabari Kika besterik ez zaiola gustatzen. Bada hori eman behar zaio. Umeak berak aukeratu behar du.»

Eskoletatik datozen gomendioek gerora eduki ditzaketen eragin onuragarriez ez da asko fio

Bereziartua. Ez hori bakarrik, ikastetxeetan zer gomendatzen duten ikusita harrituta gelditzen da. *Errebeldeak* ekarri du hizpidera.

«Igual ez zait tokatuko niri esatea, baina nola liteke urtero, urtero *Errebeldeak* irakurtzeko agintzea? Bakoitzak egiten du bere lana. Maisuek eta maistrek jakingo dute nik baino hobeki, baina bilduman beste 200 egonda, ez al dago besteren bat? Euskal literaturan igual, *Elizondoko eskutitzak*...»

Durangoko Hitz liburu-dendan, eskaintza osoaren % 25-30 da euskaraz. «Zoritxarrez», azpimarratzen du Bereziartuak. Haur eta gazte literatura euskarazko generoaren erdia da eta bestea, helduentzako produkzioa. Haur eta gazteentzako ekoizpenak apaletan dauden liburu guztien % 40 dira, eta horietatik % 15, euskaraz.

«Adinean gora egin ahala, gutxitzen da bertako eskaintza. Nik ez ditut edukitzen liburu garestiak, albumak eta halakoak; Alberdanian, Elkar eta Ereinenak ateratzen dutena, aldiz, derrigorrez edukitzen ditut, nahiz eta ez saldu. Literatura eduki behar da.»

Self-service

Saltzailearen bitartekaritzarik, laguntzarik gabe, bezeroa bere kabuz salgai dagoenera hurbiltzea. Zehazkiago, haurrak eta gazteak liburuetara hurbiltzea. Ideia hori dabil Donostiako FNACe-

koen buruan eta saltoki handiak duela urtebete atek ireki zituenetik asmo horri forma nola eman probatzen ari dira. Haurrentzako tailerrak egiten dituzte larunbat goizetan. Ia astero bada zerbait saltokiko kafetegia ondoan dagoen txokoan, liburu berrien aurkezpen ekitaldiak direla, egileekin solasean jarduteko edo ipuin kontalarien saioak direla. Ekimen bereziagoak antolatzen ere ausartu dira, hala nola Andoni Luis Aduriz sukaldariak Hariadna etxearekin kaleratutako *Txikichef* liburuaren aitzakiarekin egindako umeentzako sukaldaritza tailerrak. Hogeita hamar bat haur joaten dira halakoetara, kopurua finko samarra da.

«Kontua da –azaldu digu Aloña Urbistarazu FNACeko haur eta gazte literatura saileko arduradunak– liburua, edozein motatakoa dela ere, oinarri hartu eta gazteenak txoko honetara erakartzea, liburuen mundua leku positiboa izan dadin haientzat.»

Gustuko aterpe bat.

Donostiako San Martin azokan FNACek duen saltoki handiko erakusleihoek ez diote ezer barrenean aurki daitekeenaz. Goitik behera lauzpabost metro dituzten beirazko xafra gardenen atzean,

apenas dozena bat liburu, eta fondoko errezelak balira bezala, ikus-entzunezkoen iragarpen batzuk. Ez dago haur eta gazteentzat eginiko literaturaren trazurik, ez euskaraz ez beste hizkuntzetan. Leihoetan bezala, lehen solairuko –guztira hiru ditu FNACek San Martin azokan–, harrera eta berritasunen gunean ere, liburuei egiten zaien tarte ez da ikus-entzunezko eta elektronikak eta informatika ekoizpenei egiten zaienera iristen. Lehen solairu horretako apaletan esaterako, 60 bat liburu jarri dituzte jendaurrean, zutik eta azala jendeari begira. Horietatik ia %10 haur eta gazteei zuzendutakoak. Guztiak gaztelaniaz. Edizio erakargarriak dira, oso itxura eta inpresio landutakoak, eta bost horietatik lauk magia dute gai nagusi. Politik izanagatik ere, Cars eta High School Musical DVD meta handien ondoan, oso bigarren mailan gelditzen dira.

Liburuak beste salgaien azpitik eta euskarazko produkzioa, are eta beherago. Donostiako FNACen 120 lagun aritzen dira lanean. Horietatik bederatzi jarduten dira liburuaren atalean. Atal horretako buru da Aloña Urbistarazu filologoa eta Bibliotekonomian eta Irakasle-ikasketetan diplomatua. Urbistarazuk argi ohartarazi du:

«Euskaraz eskaintzen duguna ez dator bat benetan saltzen dugunarekin. Gure eskaintza saltzen dugunaren gaintetik dago».

Salmenten % 4ra besterik ez da iristen euskara hutsezko produkzioena eta, hala ere, helduentzako literaturaren sailean euskarazko ekoizpenak portzentaje hori halako lau hartzen du, toki osoaren % 16,6, hain justu.

Haur eta gazteen txokoa liburuek tokiaren erdia baino gehixeago hartzen dute, ia % 60, zorutik sabaira iristen diren metro bat luze diren hamalau apaletatik zortzi.

«Liburuek, dio Urbistarazuk, jan egiten dute gaintzako ekoizpenak. Umeen txokoa, hala da.»

Irakurtzeko eskaintzaren artean, % 20 da euskaraz, helduenean baino zertxobait gehiago beraz.

Txikien gune horretan generoa ez dago hizkuntzatan bereizita, adinka baizik. Lehen adin tarte, Ukitu eta jolastu azpisaila deitzen dutena, lau urtera arteko haur txikiei zuzendutakoa da. FNACen tira handieneko saila da.

«Azal gogorreko, ukitu, zikindu eta hozka egin daitezkeen liburuxka horiek.»

Azpisail horretan eskaintza osoaren % 70 da euskaraz, horien artean Everest taldeko Aizkorri Argitaletxeko zigilua daramatenak, Ttarttalo kaleratzen dituen asko, pop-up liburuak... Adi-

nean gora egin ahala, euskal produkzioa urritu egiten da.

«Bai, 6-12 adin tarterako materialaren % 50 da euskaraz eta hortik gorakoentzat, % 30era ez da iristen.»

Adinka eta bildumaka sailkatzen dituzte liburuak saltoki horretan. Euskarazko generoak ez dauka atal propiorik haurrentzako atalean. Agian horregatik, erakusgai jarrita dauden moduagatik eta kopuruan dagoen desorekagatik, galdu antzean gelditzen dira bertako ekoizpenak.

«Pena da, dio Urbistarazuk, baina bertako produkzio asko gratututako liburuxkak dira oraindik eta guk halakoak baineratan jarri beste erremediorik ez daukagu.»

Bainerak saski moduko edukiontziak dira; gehienetan zoruan, apalen azpian, edukitzen dituzte eta haietan liburuak metatuta gordetzen dira, bata bestearen gainean.

Handia da hiru solairuko saltokia; urtebete da ateak zabaltu zituenetik eta jada haur eta gazte irakur zaleentzako txokoa estu gelditu zaie. Zabaltzera jo beharko duela dio inolako zalantzarik gabe liburuen saileko buruak. Toki eskasiagatik den ala ez, ezin jakin, baina Pako Aristiren *Kcap-po*, Patxi Zubizarretaren *Eztia eta ospina* edo Jon Arretxeren lanak helduen literaturaren apaletan aurkitu ditugu Donostiako FNACen.

Korrika eta presaka Iruñeko

Auzolanen Anna Gavalderen *35 kilo esperantza* edo Fernando Morilloren *Gloria mundi* helduentzako euskarazko literaturaren erakusmahai gainean paratu dituzte. Eta zergatik ez? Ba al dago liburuak, liburu guztiak, multzokatzeko irizpide kanonikorik? Idazlan batzuk egoki koka daitezke sail batean baino gehiagotan. Baina litekeena da sailkatze irizpide propio bategatik ez baizik eta toki faltagatik gertatzen hori. Baliteke orobat saltzaileak berak eskaintzen duena ez ezagutzea eta behar ez den tokian jarrita edukitzea liburua. Aingeru Epaltzaren *Mailuaren odola* haur eta gazte literaturaren txokoan topatu dugu denda batean baino gehiagotan. Azalak duen itxuragatik izango da agian. Alderantziz ere. Rebecca Dautremer ilustratzailearen lan gustagarriak konparazio baterako, haur eta gazteen literaturaren sailean kokatzen dituzte saltoki guztietan. Eta zeinentzako erosten dira Frantziako irudigile horren lanak, gazteentzako edo helduentzako? Liburu ilustratuak haurren txokoetan egon ohi dira beti.

Edonola ere, erosleak generoaren kokapenari, gauzak non dauden, garrantzirik ematen ote dion ez dute oso garbi saltzaileek, azkenean ia beti dendako arduradunengana gerturatzen baita argibide edo aholku eske. Liburu-dendetan behintzat hala da oraindik. Zer nahi duten eta hura non aurki

daitekeen badakiten bezeroak gutxi dira, nobedadeen berri eta irizpide argia izan ohi dituzten irakur zaleak, gehienetan. Erosle arrunta bestela hurbiltzen da dendetako apalategietara.

«Jende gehiena presaka eta korrika etortzen da. Liburu-dendetan zer dagoen ikusteko eta behar bezala erosteko denbora behar da.»

Maite Lanpreabe Auzolan liburu-dendako saltzailea da. Hark argi ikusten du, salbuespenak salbuespen, jendeak ez duela betarik hartzen erakusmahaietan edo apaletan dagoena aztertzeko. Horregatik, hein handi batean, saltzaileak nahi duena erosi ohi du bezeroak.

Hori batik bat liburua oparitarako erosten duenarekin gertatzen da, eta haur eta gazte literaturako generoaren puska bat hala saltzen da, oparitarako. Hala ere, haur eta gazte literaturan saltzen den zati mardulena, saltzaile guztiek behin eta berriz azpimarratzen dutenez, eskoletan agindutakoa da. Saltzaileak batzuetan harrituta gelditzen dira ikasleei zer gomendatzen dieten ikusita, sarri katalogoetatik kanpo gelditu diren liburuak direlako edo «betikoa».

«Ez dakit, dio Lanpreabek, irakasleek ongi eza-gutzen ote duten merkatuan dagoena.»

Eta, Durangoko Hitz liburu-dendako nagusiak bezalaxe, Susan E. Hintonen *Errebeldeak* aipatzen du horren adibide. «Zenbat urte izango

dira argitaratu zela? Zenbat urte euskaratu zela?». Urtero ikasle gazteei hura irakurtzeko agintzen diete eskola askotan, eta saltokietako apaletan ezin huts egin duen horietakoa da.

«Tira, hala ere, ari da zer o zer mugitzen, eguneratzen». Edizio txukun eta zainduak, ilustratzaileen lan tentagarriak, puntako idazleak...

«Kirmen Uriberen Garmendiatarren serieak arakasta handia du. *Lapurren burua*, Cornelia Funckerena, eta *Peter Pan eta Jaka Eskarlata*, Geraldine McCaughrearena, adibide onak dira. Itzulpenak berehala atera dituzte, eta horrek asko laguntzen du. Itxura ere zainduagoa dute.»

Azalari erreparatzen dio erosleak eta saltzailearentzat funtsezko «amua» da azala bezeroa bereganatzeko. Dendetan, ordea, liburu gutxi daude azala jendeari begira kokatuta. Erakusmahietan edo erakusleihoetan daudenak eta apal bakoitzeko bakarren bat. Auzolanen, konparazio baterako, 32 liburu jarrita dauzkate haur eta gazte literatura txokoan dagoen erakusmahaietan. Horietatik sei baino ez dira euskaraz. Apaletan, argitaletxeka sailkatzen dute generoa, eta bildumak. Denda osoaren espazioaren % 15 bat hartzen du gazteentzako atalak eta han dagoenaren % 35 da euskaraz.

Erosteko bulkada

Generoa argi eta garbi sailkatzea bitartekarizarik gabeko erosketa errazteko eta ikastetxeetatik galdegiten zaien irakurgaietatik baino gertuago gazteen apetetatik hurbilago dagoena eskaintzea.

Horiexek dira Maxi Eroskietako literatur sailean darabilten «filosofiaren» gakoak. Hamabost urte dira saltoki handien kateak liburuak saltzeari ekin ziola. Editoreek ezarritako prezioaren gainean, legeak horretarako uzten duen tarte probestuz, % 5eko beherapena aplikatzen die Eroskik liburuaren prezioei. Eta emaitzak, ez soilik beherapen horregatik, jakina, «onak, oso onak» dira.

«Oso pozik gaude –azaldu du Juanjo Goikoleak, Eroski taldeko liburuaren ataleko buruak–. Eskaintza argia, zehatza eta alde zuretik ondo aukeratuakoa egiten diogu bezeroari, eta, gisa horretan, liburu-dendetara joan ohi ez den bezero mota bat gureganatzen ari gara. Ondo funtzionatzen du. Gure eskaintza oso argia da eta ikusi dugu produktua aurkezteko guk darabilgun modua beste denda mota batzuetara ere zabaltzen dela. Ez dugu bezeroa gure sailean egon daitekeen denbora mugatzen. Bezeroak liburuak ikusi, ukitu eta baita irakurri ere egin dezake, nahi badu.»

Sailkapen argia: adinkakoa. Haur-literatura, 0-14 urte artekoentzat eginikoa da, Eroskiko irizpidearen arabera. Hortik aurrerakoa, (gazteentzat eginiko) gazte-literatura.

«Produktuen kokapena guztiz homologatuta dago. Irizpide bakarra adina da.»

Haur literaturan, liburu formatuko eta margotzeko eta eranskailuak jartzeko produktuak dituzte. Horiek 0-6 urte bitarteko haurrentzat dira. Atal horretan daude halaber aita-amek seme-alabei irakurtzen dizkietenak. Irakurtzen hasten diren haurrentzako beste eskaintza mota bat dago. Dena dago oso zehatz multzokatua.

«Hori da gure salmentarako ideia-aren kontzeptu-etako bat, bitartekaritza-rik eta laguntza-rik gabeko salmenta egiten dugulako. Gurea autozerbitzua da.»

Sailkapen argi horrez gainera, liburu-aren salmentan berebiziko garrantzia du liburu-ak aurkezteko moduak, azala, eta ez bizkarra, ikusgai jartzeak. Hori da beste gako-etako bat. «Guretzat, dio Goikoleak, sekulako garrantzia du». «Bulkadaz» saltzen dituzte denda handi horietan liburuak, erosleak ez du denbora askorik sail horretan egoteko.

«Azalak keinu egiten dio erosle-ari. Horregatik egon da ikaragarri-zko hobekuntza azalen diseinu-an. Azalak keinu egiten du eta, ondoren, kontra-azalak azalak sortu-tako igurikapenak egiaztatu edo gezurtatu egiten ditu. Azken urratsa liburu-ak ireki eta letra tipoa eta tamaina ikustea da.»

Hiru urrats ditu, beraz, saltoki handietako liburuak erosleak jasaten duen bulkada horrek.

Maxi Eroskietako liburu eskaintza osoaren % 8 da euskaraz. Haur eta gazte literaturaren atalak % 30eko pisua dauka.

«Guretzat garrantzi handikoa da atal hori, gertu-koa baita gure bezero-aren profila ikusita. Ohikoa da aita bat bere seme-arekin erosketetara joatera saltoki handi batera. Liburu-dendetan baino askoz haur gehiago sartzen da saltoki handietako literatura sail-etara, eta ohikoa da haurrak lurrean liburuak irakurtzen ikustea.»

Euskarak haur eta gazte-entzako produktu-etan duen pisua ez da beti bera izaten Maxi-Eroskietan,

zonalde-aren arabera aldatu egiten da «zertxobait». Edonola ere, ez dago euskarazko ekoizpenen atal-lik, adina da sailkapenerako irizpide bakarra.

«Adinean gora egin ahala, euskarak presentzia galdu egiten du. Gernika inguru-etako saltoki handi batean konparazi baterako, adin tarte batzuetarako proportzioa 60-40koa izan daiteke, euskararen alde.»

Gazte-entzako produkzio-etan, 14 urtetik aurre-ra-koentzako eskaintzan, euskarazko ekoizpenek ez dute % 10eko presentzia baino gehiago. Txikia-goentzat, portzentaje hori % 50ekoa izan daiteke. Dena den, Goikoleak dio eskaintza hamabost urte hau-etako salmenten arabera-koa balitz, helduen literaturan eskaintza «hutsa» izango litzatekeela, eta ez da hala.

Gazte eta haur literaturaren atala Maxi Eroskietan, ordea, gorantz doa.

«Mito bat da gazteek ez dutela irakurtzen esatea. Kontua da askotan helduok ideia batzuegatik irakurtzea nahi dugula. Alferrik da. Eskaintza geroz eta egokiagoa den heinean eta irakurketa derrigorrezkoa ez den heinean, gazteak geroz eta gehiago hurbiltzen dira liburu-etara. Inor ez da irakurle jaiotzen, ez da berezko sen bat, irakurlea egin egiten da.»

Eta euskaraz?

«Berdin. Ikastetxe-etan irakurgai literarioak besterik ez zaizkie agintzen. Horrek irakurketa zigor bihur dezake. Gustuko dituzten irakurgaiak eman behar zaizkie eta euskarazko itzulpenik ez badago, zuzenean gaztelaniara joko dute. Hor daude Super-Kikak, Eragon eta gisakoak. Ondo ari dira saltzen.»

